

K2.3.1. Gyermeket hátrahagyó migráció Magyarországon

BLASKÓ ZSUZSA & SZABÓ LAURA

A *Children Left Behind* nevű szervezet (<http://www.childrenleftbehind.eu>) által publikált jelentés (EC, 2012) alapján úgy számolhatunk, hogy a 2010-es évek elején mintegy félmillió gyermek élt az Európai Unió országaiban úgy, hogy egyik vagy másik szülője külföldi munkavégzés miatt volt tőle távol. Eszerint a legnagyobb számban Romániában és Lengyelországban élnek ilyen gyerekek, de tudjuk más forrásokból, hogy Bulgária, illetve más EU-n kívüli országok, például Moldova, még inkább érintettek (Blaskó, 2016). Bár a Magyarországról kivándorlók állománya korántsem éri el az említett országokra jellemző szintet, a migráció növekedése nálunk is fontossá teszi a téma vizsgálatát. Ez már csak azért is indokolt, mert elemzések szerint – a külföldön dolgozó családtag által hazaküldött jövedelem pozitív hatásai mellett – a szülői távollétnek számottevő jóléti veszteségei is megjelenhetnek ilyen esetekben, amelyek például a gyermekek iskolai előmenetelében vagy egészségi állapotában mérhetők.¹ A gyermekeket érő negatív hatások nem csupán az anya távolléte esetén léphetnek fel – a vizsgálatok egy része nem is differenciál aszerint, hogy melyik szülő van távol; illetve van olyan is, amelyik kifejezetten apai távollétre vonatkozik.

E rövid elemzésben a 2011. évi népszámlálás alapján mutatjuk be első becsléseinket a Magyarorszá-

gon is jelenlévő, gyermekeket hátrahagyó migráció-óról.² Alkalmazkodva a népszámlálás logikájához, két esetet különítettünk el: amikor csak ideiglenesen, illetve amikor tartósan van távol egyik vagy mindkét szülő. Az első esetben a 18 évnél fiatalabb gyermeket nevelő családok közül azokat vizsgáltuk, ahol egyértelműen megállapítható, hogy az apa, az anya, esetleg mindkettő (ideiglenesen) külföldön él. Esetükben pontosan el tudtuk különíteni az egyszülős családokat (ahonnan az az egy szülő is külföldön tartózkodott), és az érintett személyek adatainak viszonylag széles köre állt rendelkezésünkre. Az egy évnél hosszabb, tartós külföldön tartózkodás esetén szigorú feltételezésekkel kellett élnünk, mivel ezekben az esetekben személyi adatokat nem, csak lakásszintű adatokat tartalmaz a népszámlálás. Azokat a családokat tekintettük a gyermeket hátrahagyó, tartós migráció által érintettnek, amelyek olyan lakásban élnek, ahonnan legalább egy személy tartósan külföldön van, miközben az érintett családban csak az egyik szülő van jelen úgy, hogy annak családi állapota nem elvált és nem is özvegy.³ Két szülő tartós külföldi távollétét akkor feltételeztük, ha élt a háztartásban 18 év alatti személy, akivel nem élt együtt szülői státusú személy (hanem csak egyéb rokon, egyéb személy), és a háztartást magába foglaló lakásból legalább két személy tartósan külföldön tartózkodott. Mivel elképzelhető, hogy a lakáshoz tartozó, tartósan külföldön levő személyek mégsem a szülők, a kétszülős családok esetében a tartós távollétre vonatkozó adataink felső becslésnek tekinthetők.

Elemzésünk mintáját tehát azok a családok alkotják, amelyek 18 év alatti, Magyarországon élő gyermeket nevelnek: 2011-ben összesen 1 056 674 család. Közülük 11 064 családból hiányzik az egyik vagy mindkét szülő ideiglenes külföldi tartózkodás miatt, azaz legfeljebb egy évig (legalábbis a válaszadók szerint), míg legfeljebb 2947-re becsültük azon családok (illetve háztartások) számát, ahonnan tartósan van távol legalább egy szülő. Az érintett családok túlnyomó részét azok a kétszülős családok

1 Lásd például *Giannelli–Mangiavacchi* (2010), *Maz-zucato–Schans* (2011), *Antman* (2013), *Gréen* (2014), *Mastorillo–Fagiolo* (2015), *Botezat–Pfeiffer* (2014), *Sorensen–Vammen* (2014) – magyar nyelvű összefoglaló: *Blaskó* (2016).

2 Magyarországon a gyermeket hátrahagyó migráció vizsgálatára jelenleg két adatforrás áll rendelkezésünkre, az egyik a 2011. évi népszámlálás, a másik pedig a 2013 első negyedében a KSH-nak a SEEMIG-adatfelvétellel kiegészített munkaerő-felvétele. Amint azt máshol megmutattuk (*Blaskó*, 2015), a MEF–SEEMIG adatállományból a népszámláláshoz nagyságrendileg hasonló, ám azoknál magasabb értékeket számoltunk. Mivel azokban a becslésekben több a bizonytalanság, közlésüktől most eltekintünk.

3 Vagy ha özvegy, illetve elvált, akkor is van élettársi kapcsolata.

teszik ki, ahol az apa él külföldön (10 002 esetben ideiglenesen, 2391 esetben feltételezhetően tartósan). Mindössze 413 olyan kétszülős családot találtunk, ahol az anya vállalt átmenetileg külföldön munkát, illetve további 211 olyat, ahonnan tartósan lehet távol az anya. Azoknak a 18 év alatti gyermeket nevelő családoknak, illetve háztartásoknak a száma, ahonnan mindkét szülő – ideiglenesen vagy tartósan – külföldön tartózkodik, összesen 530. Viszonylag kis számú esetben, de olyan családokat is találtunk, ahonnan gyermeket egyedül nevelő szülő ment külföldre dolgozni.⁴

A szülői migráció által érintett gyermekek száma természetesen magasabb, mint az érintett családoké. Összesen több mint 18 ezer 18 éves vagy fiatalabb

gyermek élt Magyarországon ideiglenesen külföldön tartózkodó egyik vagy mindkét szülője nélkül a 2011. évi népszámlálás idején. 16 721 gyermeknek az apja volt távol, 776-nak az anyja, 245-nek pedig mindkét szülője. Az érintett gyermekek mintegy harmada nem érte még el az iskoláskort (*K2.3.1.1. táblázat*). Összesen 296 hatéves vagy annál fiatalabb gyermeknek él külföldön az édesanyja ideiglenesen egyedül, vagy az apával együtt (beleszámítva ebbe az értékbe a gyermeküket egyedül nevelő anyák gyermekeit is.) Ha ezekhez az értékekhez hozzászámítjuk a tartósan külföldön lévő szülők kiskorú gyermekeinek számát (4361), akkor látható, hogy összességében mintegy 22 ezer kiskorút érinthetnek a szülők külföldi távollétéből fakadó problémák.

K2.3.1.1. táblázat: A Magyarországon élő kiskorú gyermeket nevelő családok száma, valamint a bennük élő gyermekek száma a szülők migrációs helyzete szerint

	Család	0-6 éves	0-14 éves	0-18 éves
Mindkét szülő a családban él	811 017	559 977	1 137 743	1 393 252
Egyszülős család, és otthon él a gyereket nevelő szülő	231 991	93 845	256 365	347 818
Kétszülős család, az apa ideiglenesen külföldön él	10 002	6164	13 321	16 556
Kétszülős család, az anya ideiglenesen külföldön él	413	147	435	611
Mindkét szülő ideiglenesen külföldön él	185	67	152	245
Egyszülős család csak apával, aki ideiglenesen külföldön él	124	48	96	165
Egyszülős család csak anyával, aki ideiglenesen külföldön él	340	82	268	452
Kétszülős család, apa tartósan külföldön	2391	1128	2942	3641
Kétszülős család, anya tartósan külföldön	211	61	197	296
Kétszülős család, mindkét szülő tartósan külföldön*	345	na.	na.	424
Együtt	1 057 019	661 519	1 411 519	1 763 460

* 18 év alatti gyermekkel élő háztartások, szülő nélkül, és a lakásból legalább két személy tartósan külföldön tartózkodik.

Forrás: *Népszámlálás, 2011.*

4 Azon eredményünk, hogy az átmenetileg távollévő szülők száma jelentősen meghaladja a tartósan távol lévőket, egyrészt lehet annak is a jele, hogy gyermeket hátrahagyva valóban nem vállalnak egy évnél hosszabb idejű távollétet a szülők. Nem zárható ki azonban az sem, hogy a népszámlálás némileg bizonytalanul definiált ideiglenes távollévő kategóriája vonzó választás azok számára, akik családjukat egységként látják az egyik szülő távolléte ellenére is. Bár általánosságban igaz az, hogy a népszámlálás „nem fogja be” a tartósan külföldön tartózkodókat, a mi esetünkben ettől kevésbé kell tartani, hiszen hazai háztartásokhoz erősen kötődő, itthon élő, 18 év alatti gyermeket nevelő családokat/háztartásokat elemeztünk.

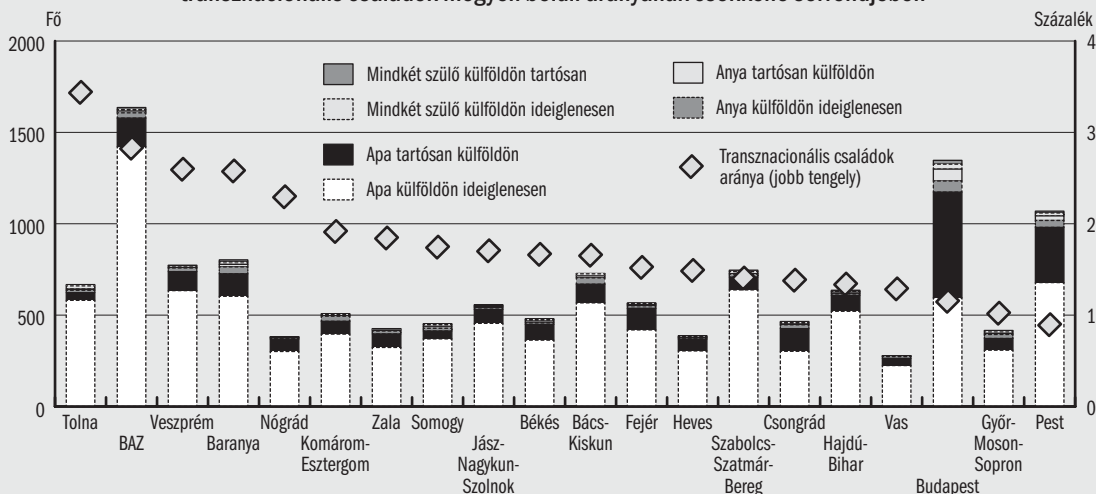
A szülői migrációt választó családok nem egyenletesen oszlanak meg az ország területén. Az országos átlagnál (1,6 százalék) jelentősen magasabb a kétszülős családok körében a külföldi munkavállalást választók aránya Tolna megyében, de viszonylag magas Borsod-Abaúj-Zemplénben, Veszprém megyében és Baranyában is. Számszerűen a legmagasabb értéket Borsodban találjuk, ahol több mint 1600 család él migráció miatt földrajzilag elválasztva. A legalacsonyabb arányokat Pest megyében, illetve Győr-Moson-Sopron megyében mértük. Érdekes, hogy Budapestet egyedülként lényegében

azonos számban találunk a családtól tartósan és átmenetileg távol lévő apákat (K2.3.1.1. ábra).⁵

Demográfiai jellemzők szerinti bontásban csak az ideiglenesen távol lévőket tudjuk vizsgálni. Az adatok megerősítik a szakirodalomból ismert tényeket: a családot hátra hagyó migráció szinte ki-

vétel nélkül munkavállalási célú: a kétszülős családtól távol lévő apák 99 százaléka foglalkoztatott, míg az anyáknál ez az arány 87 százalék. Figyelemre méltó, hogy az apák nagy többsége, csaknem kétharmad része (64 százalék) szakmunkás végzettségű.

K2.3.1.1. ábra: Különböző típusú kétszülős transznacionális családok száma megyénként, a kétszülős transznacionális családok megyén belüli arányának csökkenő sorrendjében

Forrás: Népszámlálás, 2011.

Hivatkozások

- ANTMAN, F. (2013): *The Impact of Migration on Family Left Behind*. Megjelent: *Constant, A.–Zimmerman, K. K.* (szerk.): *International Handbook on the Economics of Migration*. Edward Elgar Publishing Ltd, Northampton, MA.
- BLASKÓ ZSUZSA (2014): *The Impact of Parents Migration on the Well-being of Children Left Behind. Initial Evidence from Romania*. Discussion Paper, No. 14-029 ZEW.
- BLASKÓ ZSUZSA (2015): *Transznacionális családok növekvő kivándorlás idején*. Konferencia előadás. Fókuszban a család konferencia, Pécs 2015 május 15.
- BLASKÓ ZSUZSA (2016): *Transznacionális családok hátrahagyott gyerekek Dél- és Kelet-Európában*. Socio.hu 2016/1. 71-88.
- EC (2012): *Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe*. Children Left Behind. Synthesis Report. European Commission, Employment, Social Affairs.

- GIANNELLI, G. C.–MANGIAVACCHI, L. (2010): *Children's schooling and parental migration: Empirical evidence on the 'left behind' generation in Albania*. Discussion paper series, Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit, No. 4888.
- GRÉEN, O. S. (2014): *Labour migration in the enlarged Europe: children left behind in Central and Eastern Europe*. Paper presented at the Centre for Baltic Sea Region and Eastern European Studies (CBES), CBES Annual Conference 2014, december 4–5.
- MASTRORILLO, M.–FAGIOLO, G. (2015): *International Migration and School Enrollment of the Left-Behinds in Albania: A Note*. *Eastern European Economics*, Vol. 53. No. 3. 242–254. o.
- MAZZUCATO, V.–SCHANS, D. (2011): *Transnational Families and the Well-Being of Children: Conceptual and Methodological Challenges*. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 73. No. 4. 704–712. o.
- SORENSEN, N. B.–VAMMEN, I. M. (2014): *Who Cares? Transnational Families in Debates on Migration and Development*. *New Diversities*, Vol. 16. No. 2. 89–108. o.

⁵ Az egyszülős családok adatait helyhiány miatt nem közöljük megyei bontásban.